

Corry Tendeloo:
vanaf 1957 zijn vrouwen handelingsbekwaam

Corry Tendeloo (1897-1956), advocaat, feminist, Tweede Kamerlid

1945 tot de jaren 90:

het gezin is de
hoeksteen van de
maatschappij, de man
is kostwinner:

- het is bij wet verboden voor vrouwen om een bankrekening te openen of zelf geld te beheren;
- mannen hebben recht op uitkering bij ziekte of ouderdom, vrouwen niet;
- ongetrouwde vrouwen mogen wel buitenshuis werken, getrouwde vrouwen niet;
- vrouwen zijn wettelijk handelingsonbekwaam, net als 'zwakzinnigen' en kinderen. Pas in 1957 zal dat veranderen!

Beeld: Nico Onkenhout, 1954/55

Vrouwen in rijksdienst worden ontslagen op de dag dat zij gaan trouwen.

Tweede Kamerlid **Corry Tendeloo** dient in 1955 een motie in (**de motie Tendeloo**) waarin de regering wordt opgeroepen een einde te maken aan dit ontslaggebod. De motie wordt aangenomen en de wet wordt aangepast. Vanaf begin 1957 is de gehuwde Nederlandse vrouw als handelingsbekwaam persoon volgens de wet een feit.

Tendeloo overlijdt eind 1956 en maakt de inwerkingstelling van haar eigen motie niet meer mee.

→ **Vanaf 1957 worden vrouwen in Nederland wettelijk als handelingsbekwaam beschouwd. Een jaar voor mijn geboorte!**

Madeleijn van den Nieuwenhuizen: rechtshistoricus en mediacriticus

Madeleijn van den Nieuwenhuizen (1991) doet aan de City University of New York (CUNY) onderzoek naar rechtsgeschiedenis en politieke corruptie.

Ze werkt momenteel aan een grootschalig *oral history* project over de handelingsonbekwaamheid van getrouwde vrouwen in Nederland die duurde tot 1957 (www.handelingsonbekwaam.nl). Ze heeft al ruim 750 aanmeldingen binnen, maar met name ervaringen van mannen zijn nog erg welkom.

In 2016 richt zij het media kritische *Zeikschrift* op. Op het Instagram-account [@Zeikschrift](https://www.instagram.com/zeikschrift) stelt zij misstanden in de Nederlandse media aan de kaak, zoals genderstereotypering, stelselmatige afwezigheid van stemmen en desinformatie. Ze heeft meer dan 80.000 volgers.

Haar nieuwsbrief *Vrijschrift* heeft 15.000 abonnees.

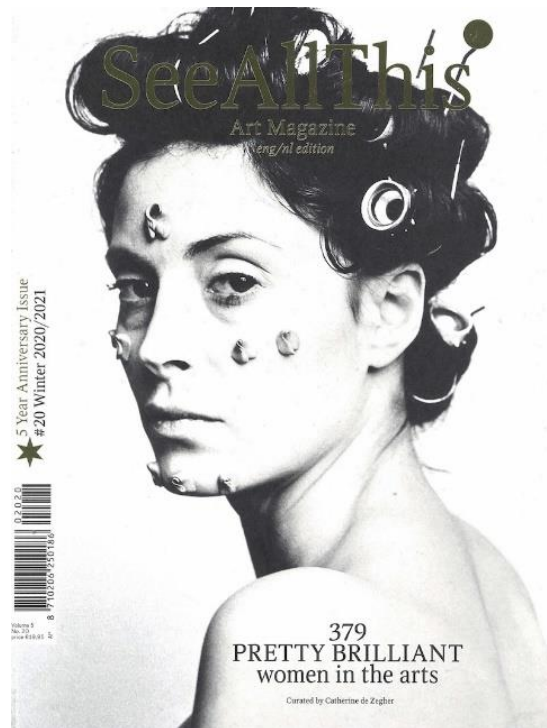
Ze schrijft stukken voor *Vogue* en opiniestukken voor Nederlandse kranten.

Het feministische blad *Opzij* plaatst haar in de **top 10 van meest invloedrijke mediavrouwen**.

Van den Nieuwenhuizen woont en werkt afwisselend in Amsterdam en New York.

**Vrouwen worden weggeschreven uit de kunstgeschiedenis:
Pretty Brilliant!**

Het kunsttijdschrift **See All This** (opgericht door Nicole Ex in 2016) is vanaf het begin een groot succes.

De redactie wil in 2019 een kunstnummer uitbrengen in het kader van 100 jaar vrouwenkiesrecht in Nederland. In de zoektocht naar materiaal stuit de redactie op een opmerkelijk iets, namelijk:

In de eerste edities van de standaardwerken over Westerse kunstgeschiedenis, de 'kunstbijbels' *The Story of Art* (1961) van Gombrich en *History of Art* (1962) van Janson, staan 0 (nul) vrouwen. In de gereviseerde edities uit 2014 zijn dat er in totaal 37 van de 747!

De redactie vindt dit zo stuitend dat als tegenhanger een eigen editie wordt uitgebracht met **werk van uitsluitend vrouwelijke kunstenaars:**
Pretty Brilliant Women In The Arts!

Het dikke nummer is snel uitverkocht. In november 2022 is deel twee verschenen.

Dinner Parties als protest

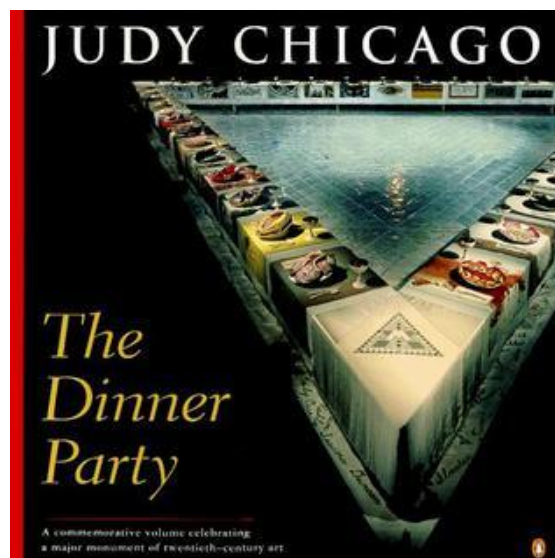
In 1979 publiceert feministisch kunstenaar **Judy Chicago** (1939) *The Dinner party*: een protest tegen het stelselmatig wegschrijven van vrouwen uit de (kunst)geschiedenis.

Het kunstwerk bestaat uit drie gedekte tafels die in een driehoek zijn geplaatst.

Er is plaats voor 39 mythische, historische en/of beroemde vrouwen.

Daarnaast worden er 999 andere vrouwen met naam in de vloertegels geëerd.

Het kunstwerk heeft op diverse locaties gestaan. Sinds 2007 is het permanent te zien in het Brooklyn Museum in New York.

Patricia Kaersenhout (1966) geeft hier in 2019 een vervolg aan met haar solotentoonstelling *Guess Who's Coming to Dinner Too?*

De tafels staan ook in een driehoek en zijn gedekt voor 60 **vrouwen van kleur**.

De tafelgenoten, afkomstig uit verschillende windstreken en tijdperken, worden verbonden door hun strijd tegen onrecht. De vrouwen van kleur hebben een nog veel grotere achterstand in te halen dan hun witte seksegenoten.

Loonkloof bij Wehkamp

November 2022

Een vrouw gaat tegelijk met een mannelijke collega als jurist aan de slag bij Wehkamp. Zij komt er na enige tijd achter dat ze **€ 1.000 per maand minder verdient dan de man**, terwijl hij minder ervaring heeft en jonger is.

De vrouw spant een rechtszaak aan tegen Wehkamp.

De vrouw: “Het ergste vond ik de manier waarop Wehkamp met de kwestie omging. Op het moment dat ik het beloningsverschil aankaarte, hadden we samen een oplossing kunnen vinden. In plaats daarvan werd ik genegeerd, gingen ze gesprekken uit de weg en werd er zelfs gedreigd dat ik

mijn baan wel kon vergeten als ik er niet over ophield.

Uiteindelijk heb ik besloten om door te zetten, omdat Wehkamp niet de enige werkgever is die zo negatief reageert op een vraag over discriminatie. Het komt veel te vaak voor dat de werknemer er na zo'n vraag uit wordt gewerkt. Ik wilde daartegen opkomen en wil anderen aanmoedigen dat ook te doen.”

Om een officiële uitspraak van het Gerechtshof te voorkomen betaalt Wehkamp de inmiddels ex-medewerkster alsnog het volledige salaris, een aanvullende ontslagvergoeding en alle advocaat- en proceskosten.

Wehkamp betaalt € 113.000 uit, maar bekent geen schuld.

De medische wereld – klachten van vrouwen niet herkend

Voices for Women, een initiatief van journaliste (en oud-verpleegkundige) Mirjam Kaijer, maakt in november 2022 tamelijk schokkende onderzoeksresultaten bekend.

Kaijer interviewt diverse artsen en wetenschappers over de man-vrouw verschillen in de gezondheidszorg en stuit op het volgende:

- 80% van alle patiënten met onverklaarde gezondheidsklachten is vrouw;
- vrouwen hebben twee keer zo vaak een depressie en hebben veel vaker angststoornissen;
- 75% van alle patiënten met auto-immuun aandoeningen is vrouw;
- vrouwen hebben veel meer bijwerkingen na medicijngebruik.

Onderzoek vindt voornamelijk op mannen plaats. En dan ook nog vaak op witte, westerse mannen.

Er is onvoldoende kennis over het lichaam van de vrouw. Dit leidt tot bijwerkingen, verkeerde diagnoses, extra leed en soms tot levensbedreigende situaties.

Uit ander onderzoek blijkt dat **een hartaanval bij vrouwen** minder snel wordt gediagnosticeerd dan bij mannen. Waarom? Vrouwen hebben 'atypische' klachten, ofwel klachten die niet op die van mannen lijken. En hoe dat komt? Juist, uit onderzoeken die alleen op mannen zijn uitgevoerd. Zo is het cirkeltje rond.

De helft van de wereldbevolking heeft ermee te maken: menstrueren. Naast de fysieke ongemakken die het kan opleveren, leidt het ook tot kosten. Bijvoorbeeld voor tampons en inlegkruisjes, maar ook voor pijnstillers of anticonceptie. Er is sprake van **menstruatiearmoede** als iemand geen geld heeft om elke maand tampons of maandverband te kopen. Schotland is het enige land ter wereld waar alle menstruatieproducten gratis verkrijgbaar zijn.

Welkom op Wikipedia, de vrije encyclopedie ... voor (witte) mannen

De vijf basisprincipes van Wikipedia:

- Wikipedia is een encyclopedie
- Wikipedia heeft een neutraal standpunt
- Wikipedia bevat vrije inhoud
- Wikipedia heeft een gedragscode
- Wikipedia heeft geen harde regels

Dat is de theorie. De praktijk is echter dat 90% van de Nederlandstalige bewerkers van Wikipedia zich als man identificeert, en vooral artikelen over andere mannen plaatst.

Van de 149 talen op Wikipedia, zijn er maar drie (Welsh, Asturisch en Maithili) waarin 50% of meer van de biografieën over vrouwen gaat.

- **Er is sprake van een systematische data genderkloof!**
- **(Witte) mannen schrijven over (witte) mannen, al dan niet onbewust.**
- **Vrouwen zijn onzichtbaar in data.**

Van oudsher worden vrouwen systematisch de geschiedenis uitgeschreven, zoals de feministische Britse auteur **Caroline Criado-Perez** in haar boek *Onzichtbare vrouwen* laat zien.

Zij toont dat er in allerlei delen van de samenleving sprake is van een datakloof. Die kloof gaat over het gebrek aan informatie over vrouwen, waardoor vrouwen in de samenleving systematisch worden benadeeld.

Tijdens de Nacht van de Geschiedenis en de Museumnacht in 2019 organiseerde **feministisch collectief De Bovengrondse** een pop-upactie in het Amsterdamse Rijksmuseum om meer vrouwen aan de Nederlandse Wikipedia toe te voegen. Bezoekers konden ter plekke 'een onterecht onbekende vrouw toevoegen' en zo 'meehelpen de Wiki-gendergap te verkleinen'.

Deze actie laat zien dat je zelf iets kunt verbeteren aan de situatie.

Iedereen kan namelijk informatie toevoegen of wijzigen op Wikipedia.

De muziekwereld –weinig vrouwen

In de Nederlandse muziekwereld hoor je veel meer mannelijke dan vrouwelijke artiesten. Toch is er wel wat aan het veranderen voor (jonge) zangeressen!

In de Nederlandse Top 40 (2022) staat de jonge zangeres **S10** met *De Diepte* op nummer één. Een ongekend succes.

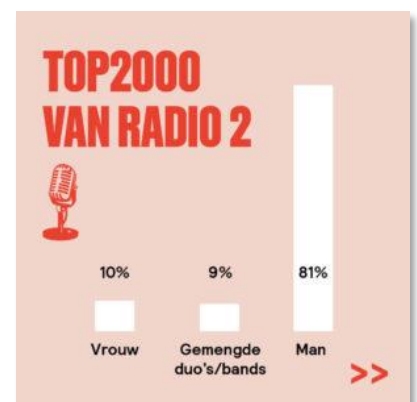
Davina Michelle is degene die met deze kentering is begonnen. In 2018 breekt zij met het nummer *Duurt te lang* records en staat als (jonge) vrouw met een (Nederlandstalig) liedje elf weken op nummer één in de Nederlandse Top 40.

In Nederland is er tussen Kerst en Oud en Nieuw altijd een **Top 2000** op Radio2. Een populair muziekprogramma!

Al jaren is het duidelijk dat vrouwen achterblijven in deze Top 2000: uit onderzoek blijkt dat in 2018 maar 18% van alle artiesten in de Top 2000 vrouw was. En hoe hoger in de lijst, hoe minder vrouwen. Dat is in 2022 nog steeds zo.

(18% vrouw, is als er sprake is van een vrouwelijke artiest of van gemengde duo's/groepen.)

In 2017 blijkt dat bij grote Nederlandse radiozenders maar 20-25% van alle gedraaide artiesten een vrouw is.

Een tweet van actrice Alyssa Milano → #MeToo

In 2022 komen misstanden aan het licht bij het populaire tv-programma **The Voice Of Holland**. Enkele jonge vrouwen vertellen over hun nare ervaringen tijdens opnames bij The Voice: een aantal bekende Nederlanders blijkt stelselmatig meisjes en vrouwen die aan het programma mee doen te intimideren en aan te randen.

De baas van Talpa (waar The Voice wordt gepresenteerd) vergaloppeert zich in een interview door naar aanleiding van deze misstanden te zeggen dat het eigenlijk aan de vrouwen zélf ligt omdat ze te weinig van zich afbijten en te weinig van zich laten horen. Een bom ontploft en heel Nederland is in shock. Het programma wordt stilgelegd, de aangeklaagde mannen ‘verdwijnen’ naar het buitenland en er gebeurt van alles, vooral achter de schermen.

Is er iets veranderd? Wat leren we ervan?

Een jaar later wordt onderzoek gedaan onder 25.000 opiniepanel leden:

- veel mensen zijn zich bewuster van hun eigen gedrag of houden meer rekening met anderen;
- bijna de helft heeft er meer begrip voor gekregen dat mensen last hebben van seksueel grensoverschrijdend gedrag, een jaar na de beschuldigingen bij The Voice;
- 37% vindt dat de discussie te ver doorschiet. Vooral mannen vinden dat.

#MeToo heeft veel in gang gezet in Nederland, maar er is nog steeds veel onbegrip, onwetendheid en onwil.

Sinéad O’connor was haar tijd ver vooruit. In 1992 zong ze al over het kindermisbruik in de Rooms-Katholieke Kerk.

“Een terecht furieuze vrouw, weggezet als een gekkie”, schrijft een Nederlandse krant in 2023 bij de verschijning van de documentaire *Sinéad O’connor – Nothing Compares*.

De wereld van het vrouwenvoetbal

2017: voor het eerst in de geschiedenis zijn de Oranjevrouwen
Europees kampioen

1924: Eerste officiële Nederlandse vrouwenvoetbalvereniging

1955: Oprichting algemene damesvoetbalbond

1971: Vrouwenvoetbal wordt erkend door de KNVB

2009: voor het eerst op een EK

Het Nederlands vrouwenelftal (met bondscoach Vera Pauw) schopt het tot de halve finale.

2017: voor het eerst EK kampioen

Het Nederlands vrouwenelftal (met bondscoach Sarina Wiegman) wordt Europees Kampioen.

Enkele uitspraken naar aanleiding van **onderzoek naar inclusie en discriminatie in de sport:**

- “We trainen net zo hard als de mannen en spelen in de hoogste competitie in Nederland, maar krijgen veel minder betaald én worden veel minder vaak uitgezonden op televisie. Wij werken of studeren allemaal nog naast onze trainingen, dus kunnen we ons niet volledig focussen op het voetbal.”
- “Mannelijke scheidsrechters die niet willen fluiten bij de vrouwen, omdat ze het spel niet goed genoeg vinden. Of trainers die liever jongens dan meiden trainen, waardoor de meisjes getraind moeten worden door ouders en zich zodoende minder ontwikkelen.”
- “Het zou al helpen als mensen massaal zouden kijken!”

Positieve ontwikkelingen ... meer aandacht voor vrouwen en vrouwelijke kunstenaars!

In Nederlandse **museumcollecties** is op dit moment maar 13 à 14% kunst van vrouwen te vinden en dan ook nog vaak in de depots! Het Rijksmuseum in Amsterdam start een onderzoek naar de inzet van vrouwen voor museale collecties in Nederland in de periode 1780-1980: Het Rijksmuseum heeft zich voorgenomen grotere zichtbaarheid aan vrouwen te geven in de collectie en de presentatie. Diversiteit en inclusiviteit vereisen het stellen van nieuwe vragen vanuit een ander gezichtspunt.

Portret van Lizzy Ansing,
Thérèse Schwartz, 1902

Veilinghuizen komen met veilingen waarin alleen kunst van vrouwen te koop is. In 2021 heeft Sotheby's de primeur. Overigens, maar 2% van de gehele veilingomzet komt van kunst die door vrouwen is gemaakt en bijna de helft van die omzet komt van slechts vijf vrouwen.

Sobel in haar atelier

De *drip paintings* die worden toegeschreven aan Jackson Pollock en waar hij zoveel roem mee heeft vergaard, zijn eigenlijk niet door hem geïntroduceerd. Die eer valt te beurt aan de Oekraïense kunstenaar **Janet Sobel** (1894-1968). Zij maakte *Milky Way* in 1945, voordat Pollock met zijn drip paintings kwam. Hij kende haar werk.

Milky Way is in 2022 tentoongesteld in het MOMA in New York.

Milky Way, 1945

Vrouwenschort als protest tegen misbruik

De Ierse kunstenaar **Rachel Fallon** beeldt de geschiedenis van de *Magdalen Laundry-instituten* uit die in Ierland tot 1996 hebben bestaan.

Dit waren opvanghuizen voor 'gevallen vrouwen', ofwel ongehuwd zwangere vrouwen. Bij binnenkomst werd het haar van de vrouwen afgeknipt, hun naam gewijzigd, kleding afgenomen en verruild voor een vormloze jurk met wit schort.

Fallon neemt dit **schort** als vertrekpunt.

Bij manifestaties waarbij aandacht wordt gevraagd voor het onrecht dat de vrouwen is aangedaan en bij pro-abortus demonstraties houdt ze presentaties. Vrouwen dragen dan door Fallon gemaakte witte schorten, die eenmaal opgetild een geborduurde tekst tonen.

Rachel Fallon, Aprons of Power.

Optreden als onderdeel van de Artists' Campaign to Repeal the 8th Amendment, 2018

Vrouwenhaat, enkele voorbeelden

Op 16 september 2022 **Mahsa Amini** sterft in een politiecel in Iran. Zij is een 22-jarige Koerdisch-Iraanse vrouw die door de moraalpolitie is opgepakt en in elkaar geslagen, omdat ze zich niet aan de kledingvoorschriften zou hebben gehouden. Ze sterft een paar dagen later in de cel.

Als reactie hierop verbranden vrouwen hun hoofddoek en sommigen knippen hun haar af: overal in Iran breken protesten uit. Er volgen dagelijks veel grote demonstraties. **Women Life Freedom** is het motto. Er zouden meer dan 20.000 betogers gearresteerd zijn. Enkele demonstranten zijn al geëxecuteerd en tientallen anderen wacht mogelijk hetzelfde lot.

In **Iran** zijn alle vrouwen en meisjes vanaf 9 jaar verplicht in het openbaar een hoofddoek en lange, wijde kleding te dragen om hun haren en lichaamsvormen te verbergen. Deze wettelijke dwangregels schendende rechten van vrouwen op gelijkheid, privacy, menings-, geloofs- en godsdienstvrijheid.

Sinds de overname van de macht door de Taliban in **Afghanistan** medio 2022 mogen vrouwen niet meer sporten en zijn middelbare scholen voor meisjes in het hele land gesloten. Nieuwe wetten zijn aangenomen die alle vrouwelijke werknemers van nationale en internationale niet-gouvernementele organisaties verbieden om naar hun werk te gaan. Universiteiten mogen geen vrouwelijke studenten meer toelaten. Vrouwen wordt het recht ontzegd om parken en sportscholen binnen te gaan.

In welke wereld ben ik verdwenen?

*Make your voices
heard!*